

فهرست اشعار:

2	مقدمه
3	از مرگ
4	مرگ وارطان
5	شکاف
6	از زخم قلب آبائی
8	عشق عمومی
10	ساعت اعدام
11	کیفر
13	سرود ابراهیم در آتش
16	از عموهایت
18	میلاذ
20	شیانه
21	شیانه
22	خطابه تدفین
24	مرثیه
26	با چشم ها
30	من مرگ را
31	عاشقانه

کاشفان فروتن شوکران

مقدمه:

اشعار این مجموعه در سالهای مختلفی سروده شده، اما در موضوعی واحد: اعدام مبارزان و انقلابیون این وطن.

مناسبت های برخی از این اشعار در خاطر من مانده است؛ از آنجمله یکی از شبانه های سال 1350 که، اگر اشتباه نکنم، انگیزه ی آن اعدام یکجای گروهی چند نفری بود. و نیز ممکن است مناسبت های پاره نی از اشعار جا به جا شده باشد.

بعضی اشعار، هم در زمان وقوع حادثه نوشته شده است و پاره نی مدت ها و گاه سال ها بعد؛ چنان که فی المثل سالها گذشت تا توانستم در شهادت خسرو روزبه چیزی بنویسم؛ و موضوع اعدام دومین گروه افسران سازمان نظامی (چنان که از فحوای شعر- مرثیه- نیز بر می آید) ده سالی بعد نوشته شده است.

اشعار بسیار دیگری نیز می توانست مستقیماً در این مجموعه گذاشته شود که از آن شمار است:

مرثیه برای نوروز علی غنچه [از آیدا، درخت ...]

شبانه مردی چنگ در آسمان افکند، و در میدان [هر دو از ابراهیم در آتش]، که موارد هیچ یک را به خاطر ندارم.

زبان دیگر، به یاد خسرو گلسترخی [از دشنه در دیس]

قطعه ی بلند ضیافت که حماسه ی سیاهکل انگیزه ی سرودن آن بود [از دشنه در دیس] بر سنگفرش ... [از مجموعه ی باغ آینه] که کلی تر است و نگاهی است از دور به خون های خیانت شده ی پیش از کودتای 32.

و چند شعر دیگر... اما این نوار، گنجایش آن همه را نداشت و شاید بعدها در مجموعه ی دیگری عرضه شود.

در عوض، اشعار دیگری در این مجموعه آمده است که در شمار مرثیه ها نیست اما نشان دهنده ی فضای مبارزه هست.

قطعه ی دیگری نیز در این مجموعه گذاشته شده است که توضیح مختصری را ایجاب می کند:

عنوان این شعر با "چشم ها" است و در آن از آفتابی دروغین سخن می رود. تاریخ آن دقیقاً مشخص نیست اما به احتمال زیاد باید اواخر 43 یا اوائل سال 43 نوشته شده باشد. آن آفتاب قلابی « انقلاب سفید شاهانه » بود که بسیاری از « مبارزان طراز نوین » را فریفت و سالهای دراز مداح رژیم کرد که « به! مگر برای همین اصول مبارزه نمی کردیم؟ » - قرار گرفتن این شعر تقریباً در میان مرثیه ها، آن را از چارچوب خود بیرون کشیده تعمیم می دهد و به صورت حدیث نفس زنان و مردانی در می آورد که

خون رگان خود را قطره قطره نثار کردند، تا خلق

با دوچشم خویش ببینند که خورشیدشان کجاست...

احمد شاملو

از مرگ ...

هرگز از مرگ نهراسیده ام
اگر چه دستانش از ابتدال، شکننده تر بود.
هراس من - باری - همه از مردن در سرزمینی است
که مزد گورکن

از آزادی آدمی
افزون تر باشد

جستن

یافتن

و آنگاه

به اختیار برگزیدن

و از خویشتن خویش

با روئی پی افکندن ...

اگر مرگ را از این همه ارزشی بیش تر باشد
حاشا حاشا که هرگز از مرگ نهراسیده باشیم.

برای وارطان ساخانیان

مرگ وارطان

«- وارطان! بهار خنده زد و ارغوان شکفت.
در خانه، زیر پنجره گل داد یاس پیر،

دست از گمان بدار!
بودن به از نبود شدن، خاصه در بهار...»

وارطان سخن نگفت،
سرافراز
دندان خشم بر جگر خسته بست و رفت.

«- وارطان ! سخن بگو!
مرغ سکوت، جوجه ی مرگی فجیع را
در آشیان به بیضه نشسته ست!»

وارطان سخن نگفت،
چو خورشید
از تیرگی بر آمد و در خون نشست و رفت

وارطان سخن نگفت
وارطان ستاره بود:
یک دم درین ظلام درخشید و جست و رفت.

وارطان سخن نگفت
وارطان بنفشه بود:
گل داد و

مژده داد: «زمستان شکست»

و
رفت...

برای خسرو گلسرخی

شکاف

زاده شدن
بر نیزه ی تاریک
همچون میلاد گشاده ی زخمی،

سفر یگانه ی فرصت را
سراسر
در سلسه پیمودن.

بر شعله ی خویش
سوختن
تا جرقه ی واپسین،
بر شعله خرمنی
که در خاک راهش
یافته اند

بردگان
این چنین.

این چنین سرخ و لوند
برخار بوته ی خون
شکفتن
وینچنین گردن فراز
بر تازیانه زار تحقیر
گذشتن
و راه را تا غایت نفرت
بریدن. _

آه، از که سخن می گویم؟
ما بی چرا زندگانیم
آنان به چرا مرگ خودآگاهانند.

در شهادت آبائی معلم ترکمن

از زخم قلب «آبائی»

دختران دشت!

دختران انتظار!

دختران امید تنگ

در دشت بی کران

و آرزوهای بیکران

در خلق های تنگ

دختران آلاچیق نو

در آلاچیق هائی که صد سال!-

از زره جامه تان اگر بشکوفید

باد دیوانه

پال بلند اسب تمنا را

آشفته کرد خواهد ...

دختران رود گل آلود!

دختران هزار ستون شعله، به طاق بلند دود!

دختران عشق های دور

روز سکوت و کار

شب های خستگی!

دختران روز

بی خستگی دیدن،

شب

سرشکستگی!

در باغ راز و، خلوت مرد کدام عشق -

در رقص راهبانه شکرانه ی کدام

آتش زدای کام

بازوان فواره ئی تان را

خواهید برافراشت؟

افسوس!

موها، نگاه ها

به عبث

عطر لغات شاعر را

تاریک می کنند.

دختران رفت و آمد

در دشت مه زده!

دختران شرم

شبم

افتادگی

رمه!-

از زخم قلب آبائی

در سینه کدام شما خون چکیده است؟

پستان تان، کدام شما

گل داده در بهار بلوغش؟

لب های تان، کدام شما

لب های تان، کدام،

بگوئید!-

در کام او شکفته، نهان، عطر بوسه ئی؟-

شب های تار نم باران - که نیست کار-

اکنون کدام یک ز شما

بیدار می مانید

در بستر خشونت نومیدی

در بستر فشرده دلتنگی

در بستر تفکر پر درد رازتان

تا یاد آن - که خشم و جسارت بود-

بدرخشاند

تا دیرگاه، شعله آتش را

در چشم بازتان؟

بین شما کدام

- بگوئید!-

بین شما کدام

صیقل می دهید

سلاح آبائی را

برای

روز

انتقام؟

اعدام گروه اول سازمان نظامی

عشق عمومی

اشک رازی ست
لبخند رازی ست
عشق رازی ست

اشک آن شب لبخند عشقم بود

قصه نیستم که بگوئی
نغمه نیستم که بخوانی
صدا نیستم که بشنوی
یا چیزی چنان که ببینی
یا چیزی چنان که بدانی ...

من درد مشترکم
مرا فریاد کن.

درخت با جنگل سخن می گوید
علف با صحرا
ستاره با کیهانشان
و من با تو سخن می گویم

نامت را به من بگو
دستت را به من بده
حرفت را به من بگو
قلبت را به من بده،
من ریشه های ترا دریافته ام
با لبانت برای همه لب ها سخن گفته ام
و دست هایت با دستان من آشناست.

در خلوت روشن با تو گریسته ام
برای خاطر زندگان،
و در گورستان تاریک با تو خوانده ام
زیبا ترین سرودها را
زیرا که مردگان این سال
عاشق ترین زندگان بودند.

دستت را به من بده
دست های تو با من آشناست
ای دیر یافته! با تو سخن می گویم
بسان ابر که با توفان
بسان علف که با صحرا
بسان باران که با دریا
بسان پرنده که با بهار
بسان درخت که با جنگل سخن می گوید

زیرا که من
ریشه های ترا دریافته ام
زیرا که صدای من
با صدای تو آشناست.

ساعت اعدام

در قفل در کلیدی چرخید
لرزید بر لبانش لبخندی
چون رقص آب بر سقف
از انعکاس تابش خورشید

در قفل در کلیدی چرخید.

بیرون
رنگ خوش سپیده دمان
مانده ی یکی نوت گمگشته
می گشت پرسه پرسه زنان روی
سوراج های نی

دنبال خانه اش ...

در قفل در کلیدی چرخید

رقصید بر لبانش لبخندی
چون رقص آب بر سقف
از انعکاس تابش خورشید

در قفل در
کلیدی چرخید.

کیفر

در این جا چار زندان است
به هر زندان دو چندان نقب، در هر نقب چندین حجره، در هر حجره
چندین مرد در زنجیر ...

از این زنجیریان یک تن، زنش را در تب تاریک بهتانی به ضرب
دشنه ئی کشته است.
از این مردان، یکی، در ظهر تابستان سوزان، نان فرزندان خود
را، بر سر برزن، به خون نان فروش
سخت دندان گرد آغشته است.

از اینان، چند کس، در خلوت یک روز باران ریز، بر راه
ریاخوانی نشسته اند
کسانی، در سکوت کوچه، از دیوار کوتاهی به روی بام
جسته اند
کسانی، نیم شب در گورهای تازه، دندان طلاهای مردگان را
می شکسته اند.

من اما هیچ کس را در شبی تاریک و توفانی نکشته ام
من اما راه بر مرد ریاخوانی نیسته ام
من اما نیمه های شب ز بامی بر سر بامی نجسته ام.

در این جا چار زندان است
به هر زندان دو چندان نقب و در هر نقب چندین حجره، در هر
حجره چندین مرد در زنجیر

در این زنجیریان هستند مردانی که مردار زنان را دوست
می دارند.

در این زنجیریان هستند مردانی که در رویای شان هر شب زنی
در وحشت مرگ از جگر بر می کشد فریاد.

من اما در زنان چیزی نمی یابم - گر آن همزاد را روزی نیابم
ناگهان، خاموش -

من اما در دل کهسار رویاهای خود، جز انعکاس سرد آهنگ
صبور این علف های بیابانی که می
رویند و می پوسند و می خشکند و

می ریزند، با چیزی ندارم گوش.

مرا گر خود نبود این بند، شاید بامدادی همچو یادی دور و لغزان
می گذشتم از تراز خاک سرد پست ...

جرم این است!
جرم این است!

در شهادت مهدی رضائی

سرود ابراهیم در آتش

در آواز خونین گرگ و میش
دیگرگونه مردی آنک،
که خاک را سبز می خواست
و عشق را شایسته ی زیباترین زنان -
که اینش

به نظر
هدیتی نه چنان کم بها بود
که خاک و سنگ را بشاید.

چه مردی! چه مردی!
که می گفت
قلب را شایسته تر آن
که به هفت شمشیر عشق
در خون نشیند
و گلو را بایسته تر آن
که زیباترین نام ها
بگوید.

و شیر آهنکوه مردی از این گونه عاشق
میدان خونین سرنوشت
با پاشنه آشیل
در نوشت. -

روئینه تنی
که راز مرگش

اندوه عشق
غم تنهائی بود.

«- آه، اسفندیار مغموم!
تو را آن به که چشم
فرو پوشیده باشی!»

●
« - آیا نه
یکی نه
بسندده بود
که سرنوشت مرا بسازد؟

من
تنها فریاد زدم
نه!

من از
فرو رفتن
تن زدم
صدائی بودم من
- شکلی میان اشکال-
و معنائی یافتم.

من بودم
و شدم
نه زان گونه که غنچه ئی
گلی
یا ریشه ئی
که جوانه ئی
یا یکی دانه
که جنگلی -
راست بدان گونه
که عامی مردی
شهییدی؛
تا آسمان بر او نماز برد.

●
من بینوا بندگکی سر به راه
نبودم
و راه بهشت مینوی من
بزر و طوع و خاکساری
نبود:

مرا دیگر گونه خدائی می بایست
شایسته ی آفرینه ئی
که نواله ی ناگزیر را
گردن
کج نمی کند.

و خدائی
دیگرگونه
آفریدم».

●
دریغا شیر آهنکوه مرد!
که تو بودی،

و کوهوار
پیش از آن که به خاک افتی
نستوه و استوار
مرده بودی.

اما نه خدا و نه شیطان -
سرنوشت تو را
بتی رقم زد
که دیگران

می پرستیدند
بتی که
دیگرانش
می پرستیدند.

از عموهایت

نه به خاطر آفتاب نه به خاطر حماسه
به خاطر سایه ی بام کوچکش
به خاطر ترانه ئی
کوچک تر از دست های تو

نه به خاطر جنگل ها نه به خاطر دریا
به خاطر یک برگ
به خاطر یک قطره
روشن تر از چشم های تو

نه به خاطر دیوارها - به خاطر یک چیز
نه به خاطر همه انسان ها - به خاطر نوزاد دشمنش شاید
نه به خاطر دنیا - به خاطر خانه تو
به خاطر یقین کوچکت
که انسان دنیائی است

به خاطر آرزوی یک لحظه ی من که پیش تو باشم
به خاطر دست های کوچکت در دست های بزرگ من
و لب های بزرگ من
بر گونه های بی گناه تو

به خاطر پرستوئی در باد، هنگامی که تو هلهله می کنی
به خاطر شبنمی بر برگ، هنگامی که تو خفته ای
به خاطر یک لبخند
هنگامی که مرا در کنار خود ببینی

به خاطر یک سرود
به خاطر یک قصه در سردترین شب ها تاریک ترین شب ها
به خاطر عروسک های تو، نه به خاطر انسان های بزرگ
نه به خاطر شاهراه های دور دست

به خاطر ناودان، هنگامی که می بارد
به خاطر کندوها و زنبورهای کوچک
به خاطر جار بلند ابر در آسمان بزرگ آرام

به خاطر تو
به خاطر هر چیز کوچک و هر چیز پاک به خاک افتادند،
به یاد آر
عموهایت را می گویم
از مرتضی سخن می گویم.

در شهادت احمد زبیرم

میلاد آنکه عاشقانه بر خاک مرد

1

نگاه کن چه فروتنانه بر خاک می گسترده
آنکه نهال نازک دستانش
از عشق
خداست
و پیش عصیانش
بالای

پست است.
آن کو به یکی «آری» می میرد
نه به زخم صد خنجر،
و مرگش در نمی رسد
مگر آن که از تب وهن
دق کند.

قلعه نی عظیم
که طلسم دروازه اش
کلام کوچک دوستی است.

2

انکار عشق را
چنین که به سرسختی با سفت کرده ای
دشمنه نی مگر
به آستین اندر
نهان کرده باشی. -

که عاشق
اعتراف را چنان به فریاد آمد
که وجودش همه
بانگی شد.

3

نگاه کن

چه فروتنانه بر درگاه نجابت
به خاک می شکند
رخساره نی که توفانش
مسخ
نیارست کرد

چه فروتنانه بر آستانه تو به خاک می افتد
آن که در کمرگاه دریا
دست
حلقه توانست کرد.

نگاه کن
چه بزرگوارانه در پای تو سر نهاد
آنکه مرگش
میلاد پر هیاهوی هزار شهزاده بوده

نگاه کن!

اعدام شدگان اسفند 1350

شبانه

اگر که بیهده زیباست شب
 برای چه زیباست
 شب
 برای که زیباست ؟ -
 شب و
 رود بی انحنای ستارگان
 که سرد می گذرد.
 و سوگواران دراز گیسو
 بر دو جانب رود
 یادآورد کدام خاطره را
 یا قصیده ی نفسیگر غوکان
 تعزیتی می کنند.

به هنگامی که هر سپیده
 به صدای هماواز دوازده گلوله
 سوراخ
 می شود؟

اگر که بیهده زیباست شب
 برای که زیباست شب
 برای چه زیباست؟

در شهادت گروه حنیف نژاد

شبانه

در نیست
 راه نیست
 شب نیست
 ماه نیست
 نه روز و
 نه آفتاب،
 ما
 بیرون زمان
 ایستاده ایم
 با دشنه ی تلخی
 در گرده های مان.

هیچ کس
 با هیچ کس
 سخن نمی گوید.
 که خاموشی
 به هزار زبان
 در سخن است.

در مردگان خویش
 نظر می بندیم
 با طرح خنده ئی،
 و نوبت خود را انتظار می کشیم
 بی هیچ
 خنده ئی !

خطابه تدفین

غافلان
همسازند،
تنها توفان
کودکان ناهمگون می زاید.

همساز
سایه سانانند،
محتاط
در مرزهای آفتاب
در هیات زندگان
مردگانند.

وینان دل به دریا افکنانند،
به پای دارنده ی آتش ها
زندگانی

دوشادوش مرگ
پیشاپیش مرگ

هماره زنده از آن سپس که با مرگ
و همواره بدان نام
که زیسته بودند،
که تباهی

از درگاه بلند خاطره شان
شرمسار و سرافکنده می گذرد.

کاشفان چشمه
کاشفان فروتن شوکران
جویندگان شادی
در مجری آتشفشان ها
شعبده بازان لبخند
در شیکلاهی درد
با جا پائی ژرف تر از شادی
در گذرگاه پرنندگان.

در برابر تندر می ایستند
خانه را روشن می کنند،
و می میرند.

اعدام گروه دوم سازمان نظامی

مرثیه

گفتند:

« نمی خواهیم

نمی خواهیم که بمیریم!»

گفتند

دشمنید!

دشمنید!

خلقان را دشمنید!»

چه ساده

چه به سادگی گفتند و

ایشان را

چه ساده

چه به سادگی

کشتند!

و مرگ ایشان

چندان موهن بود و ارزان بود

که تلاش از پی زیستن

به رنجبارتر گونه نی

ابلهانه می نمود:

سفری دشخوار و تلخ

از دهلیزهای خم اندر خم و پیچ اندر پیچ

از پی هیچ !

نخواستند

که بمیرند،

یا از آن پیش تر که مرده باشند

بار خفتی

بر دوش

برده باشند،

لاجرم گفتند

که «- نمی خواهیم

نمی خواهیم

که بمیریم!»

و این خود

ورد گونه نی بود

پنداری

که اسبانی

ناگاهان به تک

از گردنه های گردناک صعب

با جلگه فرود آمدند.

و بر گرده ی ایشان

مردانی

با تیغ ها

برآهیخته.

و ایشان را

تا در خود باز نگریستند.

جز باد

هیچ

به کف اندر نبود -

جز باد و به جز خون خویشتن،

چرا که نمی خواستند

نمی خواستند

نمی خواستند

که بمیرند.

با چشم‌ها

با چشم‌ها
ز حیرت این صبح نا به جای
خشکیده بر دریچه‌ی خورشید چارطاق
بر تارک سپیده‌ی این روز پا به زای،
دستان بسته ام را
آزاد کردم از
زنجیره‌های خواب.
فریاد برکشیدم:
«- اینک

چراغ معجزه

مردم!

تشخیص نیم شب را از فجر
در چشم‌های کوردلی تان
سوئی به جای اگر
مانده ست آنقدر،
تا

از

کیسه تان نرفته، تماشا کنید خوب
در آسمان شب
پرواز آفتاب را!
با گوش‌های ناشنوائی تان
این طرفه بشنوید:
در نیم پرده‌ی شب
آواز آفتاب را! «

» دیدیم!

(گفتند خلقِ نیمی)

پرواز روشنش را. آری!»

نیمی به شادی از دل
فریاد بر کشیدند:
« با گوش جان شنیدیم
آواز روشنش را! «

باری

من با دهان حیرت گفتم:
« ای یاهو
یاهو

یاهو،
خلائق!
مستید و منگ؟
یا به تظاهر
تزویر می کنید؟
از شب هنوز مانده دو دانگی
ور تأبید و پاک و مسلمان،
نماز را
از چاوشان نیامده بانگی!»

هر گاو گند چاله دهانی
آشفشان روشن خشمی شد:

«این گول بین، که روشنی آفتاب را
از ما دلیل می طلبد»

توفان خنده‌ها...

«- خورشید را گذاشته،

می خواهد
با اتکا به ساعت شماطه دار خویش
بیچاره خلق را متقاعد کند
که شب
از نیمه نیز بر نگذشته ست.»

توفان خنده‌ها...

من
درد در رگانم
حسرت در استخوانم
چیزی نظیر آتش در جانم
بیچید.

سرتاسر وجود مرا

گوئی

چیزی به هم فشرد
تا قطره‌ئی به تفتگی خورشید
جوشید از دو چشمم.
از تلخی تمامی دریاها

در اشک ناتوانی خود ساغری زدم.

آنان به آفتاب شیفته بودند
زیرا که آفتاب
تنهاترین حقیقت شان بود،
احساس واقعیت شان بود.

با نور و گرمیش
مفهوم بی ریای رفاقت بود
با تابناکش
مفهوم بی فریب صداقت بود.

(ای کاش می توانستند
از آفتاب یاد بگیرند
که بی دریغ باشند
در دردها و شادی هاشان
حتی
با نان خشکشان. -
و کاردهای شان را
جز از برای قسمت کردن
بیرون نیاورند.)

افسوس!
آفتاب
مفهوم بی دریغ عدالت بود و
آنان به عدل شیفته بودند و
اکنون
با آفتابگونه ئی
آنان را
این گونه
دل
فریفته بودند!

ای کاش می توانستم
خون رگان خود را
من

قطره
قطره
قطره
بگیرم
تا باورم کنند.

ای کاش می توانستم
- یک لحظه می توانستم ای کاش -

بر شانه های خود بنشانم
این خلق بی شمار را
گرد حباب خاک بگردانم
تا با دو چشم خویش ببیند که خورشیدشان کجاست
و باورم کنند.

ای کاش
می توانستم!

من مرگ را...

اینک موج سنگین گذر زمان است که در من می گذرد.
اینک موج سنگین گذر زمان است که چون جو بار آهن در من
می گذارد.
اینک موج سنگین گذر زمان است که چون دریائی از پولاد
و سنگ در من می گذرد.

در گذرگاه نسیم سرودی دیگرگونه آغاز کردم
در گذرگاه باران سرودی دیگرگونه آغاز کردم
در گذرگاه سایه سرودی دیگرگونه آغاز کردم.

نیلوفر و باران در تو بود
خنجر و فریادی در من.
فواره و رویا در تو بود
تالاب و سیاهی در من.

در گذرگاهت سرودی دیگرگونه آغاز کردم.
من برگ را سرودی کردم
سرسبزتر ز پیشه

من موج را سرودی کردم
پر نبض تر ز انسان

من عشق را سرودی کردم
پر طبل تر ز مرگ.

سرسبز تر ز جنگل
من برگ را سرودی کردم

پر تپش تر از دل دریا
من موج را سرودی کردم

پر طبل تر از حیات
من مرگ را
سرودی کردم.

عاشقانه

بیتوته کوتاهی ست جهان
در فاصله گناه و دروخ.
خورشید
همچون دشنامی بر می آید
و روز
شرمساری جیران ناپذیری ست.

آه
پیش از آن که در اشک غرقه شوم
چیزی بگوی.

درختان
جهل معصیت بار نیاکانند
و نسیم
وسوسه ئی نابکار.
مهتاب پائیزی
کفری ست که جهان را می آلود.

چیزی بگوی
پیش از آن که در اشک غرقه شوم
چیزی بگوی.

هر دریچه ی نغر
به چشم انداز عقوبتی می کشاید.
عشق
رطوبت چندان انگیز پلشتی ست
و آسمان
سر پناهی
تا به خاک بنشیند و
بر سرنوشت خویش
گریه ساز کنی.

آه
پیش از آن که در اشک غرقه شوم چیزی بگوی

هر چه باشد.

چشمه ها
از تابوت می جوشند
و سوگواران زولیده آبروی جهانند.

عصمت به آینه مفروش
که فاجران نیازمند ترانند.

خامش منشین
خدا را
پیش از آن که در اشک غرقه شوم
از عشق
چیزی بگوی!

59/5/23